

Nr 184.

Av herr **Hansson** i Rättvik, *angående återinförande av börsrätt till fastighet i landet.*

För jordbruksnäringsen liksom för landet äro jordspekulationen och det uppjobbade jordvärdet en av statsmakterna erkänd olägenhet, mot vilka vissa lagstiftningsåtgärder ifrågasatts. Då en jordbruksfastighet, som under de senaste åren skett, genom försäljningar fördubblas i salupris, följer därav att den nye ägaren måste taga ut av jorden betydligt högre avkastning än den närmast föregående, om det nedlagda kapitalet skall kunna förräntas. Därav måste följa högre priser å jordbrukets produkter, vilket återigen av varje ny spekulant lägges till grund för nya spekulationspriser.

Mot detta hjälper föga de hittills föreslagna åtgärderna. Grundfelet ligger däri, att jorden genom åtskilliga lagstiftningsåtgärder gjorts till en handelsvara. Så har det icke alltid varit. Intill 1860-talet var jordspekulationen i vårt land utestängd från bondejorden genom den så kallade börsrättslagstiftningen. Genom den kungl. förordningen av den 22 december 1863 upphävdes, under intrycket av de liberala åskådningarna, de sedan århundraden gällande lagarna och författningarna angående rättighet att i börd lösa såld, pantsatt eller genom gåva eller testamente bortgiven fastighet å landet.

Genom denna lagstiftning bibehölls bondejorden som en släktens egendom. Gick jorden ur släktens händer, så öppnade lagen om börsrätt möjligheter att återbörda jorden åt släkten mot den senast erlagda köpeskillingen. Häri låg en verksam spärrhake mot jordspekulationen. En köpare måste alltid vara beredd att tvingas avstå jorden åt den bördsmän, som vid häradsrätten framställde börsanspråk. Jordspekulanterna kunde ej påräkna den minsta vinst på affären. Den så kallade

bördsskillingen nedsattes hos domaren, som vid rätten dömde ägaren skyldig att avstå hemmanet åt bördsrättsinnehavaren. I otaliga fall ha bondehemman genom denna lagstiftning räddats undan jordspekulanter och bolag och bibehållits åt jordbrukare.

Vad angår bergsmannahemman gällde för dem särskilda författningar, som stadgade, att de ej finge säljas utom bergsmansståndet. Om ett sådant hemman var kommet i händerna på en person av högre stånd, så kunde hemmanet återbördas av en därtill berättigad man ur bergsmansståndet. Sådana bördsrättsmål förekommo ofta vid de forna bergstingsrätterna, varvid många hemman, som för skuld kommit i brukspatroners händer, återbördades till de fattiga bergsmännen.

Ett missförhållande av allvarligaste slag råder i de delar av landet, som utgjort operationsterrängen för trävaruindustribolagen. Utom det att hela hemman fallit i bolagens ägo, ha bönderna i stor utsträckning försålt sina skogar till dessa bolag eller enskilda företagare. En del hemman ha på detta sätt avhänts en del av sin skog, under det andra ej ens behållit kvar så pass stor areal, att behovet till gården är tryggt. Man behöver bara erinra sig förhållandena inom Norrland och Dalarne för att ha detta påstående bekräftat. Där finnes fall, då bolagen genom sina skogsköp före lagens av den 4 maj 1906 ikraftträdande lyckats komma över ända till 50 % och mera av hela socknens sammanlagda skogsareal, och detta till ytterligt låga priser. Det finns exempel på i nästan varje by, att skogslotter försålt på detta sätt till ett pris av lika många kronor som samma lotter nu äro värda i hundratalskronor, och detta oaktat sammanställningen göres med priserna 1914. Samtidigt ha bolagen genom upprepade drivningar uttagit avsevärda virkesmassor av skogen och därmed stora vinster. Möjlighet för jordbrukaren att få återförvärva hela eller viss nödvändig del av sin forna skog förefinnes ej med den nu gällande lagstiftningen. För det norrländska jordbruket är skogen som hjälpkälla oumbärlig, och det borde därför vara ett samhällsintresse av första rang att se till, att skogen återföres till det hemman den ursprungligen tillhört, samtidigt med att den skyddas mot utplundring. Härvid komma naturligtvis en hel del komplicerade fall att uppstå, men dock ej oöverkomliga, om viljan till rättelse förefinnes. Den ekonomiska förlust, som genom ett återbördande av skogen mot den ursprungliga köpesumman till jordbrukarna skulle drabba bolagen, uppväges mångdubbelt av de vinster, som dessa där förut inhöstat. Det skulle rent av kunna ifrågasättas i betraktande av dessa vinster, om ej bolagen borde återlämna skogarna utan någon som helst ersättning. Någon dödsstöt mot vår trävaruindustri skulle en sådan reduktion ej innebära. Här har

uppstått åtskilliga trävarubolag efter förbudslagen 1906, som kunna uppvisa glänsande resultat av sin rörelse, ändock de ej varit med i den gyllene ålder, då bolag utan hinder kunde förvärva skogsfastigheter.

Men samtidigt, som förberedande åtgärder vidtagas för vinnande av här ovan berörda syften, bör ock av Kungl. Maj:t utfärdas förordning med förbud mot den brådskande massavverkning, som är att befara från bolagens sida å dessa skogar för att i sista ögonblicket hinna utpressa så stora förmögenheter som möjligt av dessa för jordbruksnäringen fördärliga affärer.

Då börsrätten på 1860-talet föll, hade agitationen mot densamma pågått under nära ett halvt århundrade. Denna agitation synes ha utgått från jurist- och domarekretsar, medan bondeståndet motsatte sig börsrättens avskaffande. Då majoritet slutligen år 1862 vanns även i bondeståndet mot börsrätten, skedde det under stark opposition från representanterna från de egentliga bonde- och jordbrukstrakterna i landet. Erfarenheten sedan dess torde ha visat, att deras varningar mot börsrättens avskaffande voro välgrundade. Från många håll ha uttalanden gjorts för dess återinförande.

Ingen åtgärd mot jordspekulationen torde kunna medföra så djupgående verkningar som ett återinförande av börsrätten till bondejorden.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig därför föreslå,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande återinförande i lämplig form och i viss utsträckning med retroaktiv verkan av rättigheten att i börd lösa såld, bortskiftad, pantsatt eller genom gåva eller testamente bortgiven fastighet eller del därav å landet samt för riksdagen framlägga förslag därom.

Stockholm den 21 januari 1919.

H. Hamsson

i Rättvik.